

Razvoj čitalačke pismenosti u ranoj i predškolskoj dobi

Zubak, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:320171>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Lucija Zubak

**RAZVOJ ČITALAČKE PISMENOSTI U RANOJ I
PREDŠKOLSKOJ DOBI**

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2021.

**SVUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI STUDIJ
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKE STUDIJE**

Lucija Zubak

**RAZVOJ ČITALAČKE PISMENOSTI U RANOJ I
PREDŠKOLSKOJ DOBI**

Diplomski rad

Mentorica rada: izv. prof. dr. sc. Tamara Gazdić-Alerić

Zagreb, rujan 2021

SAŽETAK

Razvoj čitanja započinje već u djetetovoj najranijoj dobi te traje tijekom njegova odrastanja. Važno je da se aktivnost čitanja provodi u pozitivnom i toplom obiteljskom ozračju. Da bi dijete započelo čitati, roditelji mu moraju pružiti mnoga iskustva o svijetu uključujući ga u razgovore, provoditi raznovrsne igre koje potiču razvoj jezične kompetencije, napraviti poticajno okruženje za čitanje, pružiti primjer čitanja, čitati djeci kako bi ih motivirali da sami počnu čitati te im omogućiti pristup knjigama. U početku će djeca uživati u slikovnicama te će na taj način učiti i upijati jezik slikovnica i bitnih značajki priča. Dok dijete čita, ono koristi različite strategije koje mu omogućavaju da shvati što slikovnica prikazuje. Izuzetna važnost i značaj čitanja djeci u ranoj i predškolskoj dobi jest to što dijete prilikom svakodnevnog susretanja s knjigom ima želju da putem pojednostavljenih djelatnosti, kao što su čitanje priča s roditeljima te razgovor s njima o pročitanome tekstu, razvije razumijevanje slušanoga teksta koje će mu omogućiti razvoj ostalih jezičnih djelatnosti – govorenja, čitanja i pisanja te stvoriti naviku čitanja.

KLJUČNE RIJEČI

Čitalačka pismenost, čitalačka vještina, čitanje i odgojno-obrazovni proces, igra

SUMMARY

The development of reading begins at the earliest age of the child and lasts during his growing up. It is important that the reading activity is carried out in a positive and warm family atmosphere. In order for a child to start reading, parents must provide him/her with many world including the child into conversations, conduct a variety of games that encourage the development of language competence, create a stimulating reading environment, provide an example of reading, read to children to motivate them to start reading provide access to books. In the beginning, children will enjoy picture books and in this way they will learn and absorb the language of picture books and the essential features of the stories. As the child reads, he uses different strategies that allow him to understand what the picture book shows. The exceptional importance and significance of reading to children in early and preschool age is that the child, through daily encounter with books and through simplified tasks such as reading stories with parents and talking to them about the text read, has the desire to develop the comprehension of the text he/she is listening to, which will enable the development of other language activities- speaking, reading and writing, as well as creating the reading habit.

KEY WORDS

Reading literacy, reading skills, reading and the educational process, play

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ČITALAČKA PISMENOST	2
2.1. Definiranje pojmova vezanih uz čitanje	2
2.2. Razvoj čitalačke pismenosti	3
2.3. Vrste čitanja	4
2.4. Važnost čitanja	6
2.5. Čitanje i odgojno-obrazovni proces	7
2.6. Dijaloško čitanje.....	7
3. KOMPETENCIJA ČITANJA U STRATEŠKIM DOKUMENTIMA	9
4. RAZVOJ ČITALAČKE VJEŠTINE	9
4.1. Istraživanja provedena u vezi s razvojem čitalačke vještine	13
5. RAZVOJ ČITALAČKE PISMENOSTI U RANOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI	15
5.1. Uloga roditelja i odgojitelja u razvoju čitalačke vještine	16
5.2. Govorno-jezične igre za poticanje vještine predčitanja	17
5.3. Igre čitanja	19
5.4. Igre i aktivnosti vezane uz poticanje čitanja	20
6. ZAKLJUČAK	22
LITERATURA	23

1. UVOD

Čitanje pomaže u razvijanju mišljenja i kompetencija, čovjek se izgrađuje kao osoba i tako proširuje i integrira svoje samopouzdanje. Tu je vještinu važno početi usvajati u ranoj dječjoj dobi jer se upravo na njoj temelji djetetova spoznaja svijeta i mogućnost daljnjeg razvoja, a kasnije i profesionalnog razvoja (Čudina-Obradović, 1996). Postoje dvije vrste čitanja, a to su čitanje radi zanimacije i zabave te čitanje radi stvaranja znanja i traženja informacija koje će nam biti korisne za daljnji rad (Grossman, 2010). Učenici moraju ovladati tehnikom čitanja kako bi kasnije u skladu s jezičnim razvojem dostigli razinu automatizacije. Prilikom polaska u školu dijete neće u potpunosti savladati jezik već se jezični razvoj nastavlja i dalje razvija u školskoj dobi. Početno čitanje i pisanje veoma nam je važno jer utječe na jezični razvoj, ali i na bolje poznavanje jezika (Budinski, 2019).

Poučavanje vještine čitanja poprima formalan oblik kada djeca pređu u prvi razred osnovne škole. Učenici moraju ovladati tehnikom čitanja kako bi kasnije u skladu s jezičnim razvojem dostigli razinu automatizacije (Budinski, 2019).

Istraživanje u Hrvatskoj koje su proveli Bežen i suradnici (2013) dalo je procjenu fonološke svijesti učenika prvog razreda koja je važan segment u metodologiji poučavanja početnog čitanja i pisanje na hrvatskom jeziku. Rezultati postignuća učenika u rješavanju zadataka povezanih s fonološkom svijesću upućuju na to da učenici (na broju uzorka 127) u najvećem postotku daju točne odgovore na zadatke kao što je određivanje granice u rečenicama (94,5 %) i u zadacima poput povezivanja zvuka/fonema u riječ (93,7 %). Učenici su također bili uspješni u rješavanju zadataka poput utvrđivanja slogova u riječima (81,9 %), određujući početni fonem/zvuk u riječi (89,8 %), i određivanju svih fonema/zvukova u riječi (80,3 %). Manji je postotak učenika točno riješio zadatke brisanja fonema/zvukova (26,8 %) i dodao prepoznavanje fonema/zvukova (37,0 %).

Iako su istraživanja pokazala kako ni jedna metoda nije jednako dobra za svu djecu, pristupi koji se temelje na sustavnoj poduci i sustavnome čitanju pokazali su se uspješnima u razvijanju kompetencije čitanja u djece.

2. ČITALAČKA PISMENOST

Čitanje je postupak tijekom kojega učenik reproducira pisani jezik, a to podrazumijeva raspoznavanje i uočavanje slova te integriranje slova u riječi. Razvoj fonološke svjesnosti provodi se u skladu s unapređenjem konceptualizacije te početno čitanje ne počinje dešifriranjem (Budinski, 2019). Erdeljac (2009, 313) napominje kako je čitanje „sposobnost konstruiranja lingvističkog značenja iz pisane reprezentacije jezika; sposobnost koja se temelji na lingvističkom razumijevanju, tj. sposobnosti da se značenja konstruiraju iz govorne reprezentacije jezika“.

Jezična produkcija i jezična recepcija pomažu djetetu da razvije razumijevanje jezika, odnosno da naučiti čitati i pisati. Jezična se produkcija i jezična recepcija odvijaju u dvama smjerovima: oslanjanje na podatke ili stimulanse i oslanjanje na znanje, odnosno pamćenje. Nadalje, autorica navodi da je čitanje sposobnost i vještina te mnogo djece u početku ima probleme sa savladavanjem čitanja jer aktivnost podrazumijeva predodžbu grafičkih znakova, slova riječi i teksta.

2.1. Definiranje pojmova vezanih uz čitanje

Na početku ćemo definirati temeljne pojmove vezane uz čitanje – čitalački i čitateljski. Ti su pojmovi definirani u *Nacionalnoj strategiji poticanja čitanja* na ovaj način:

ČITALAČKI podrazumijeva opći termin koji obuhvaća cijelu problematiku čitanja – čitalački materijal, čitalačka kultura, čitalačke prakse, čitalačka pismenost, čitalačke sposobnosti, čitalačka publika, čitalački programi.

ČITATELJSKI podrazumijeva ono što se odnosi najizravnije na pojedinog čitatelja i povezano je s njim – čitateljski angažman, čitateljske navike, čitateljski interesi, čitateljske grupe (klubovi), čitateljske kompetencije.“

U radu će se ti pojmovi upotrebljavati u skladu s navedenim definicijama.

2.2. Razvoj čitalačke pismenosti

PISA definira čitalačku pismenost kao *sposobnost razumijevanja, korištenja i vrednovanja tekstova te promišljanja i angažiranosti prilikom čitanja radi postizanja osobnih ciljeva, razvoja vlastita znanja i potencijala te aktivnog sudjelovanja u društvu*. Bitna je vještina, odnosno kompetencija koju učenici stječu prilikom obrazovanja te je ključna za razvoj sposobnosti potrebnih za individualni rast te pedagoški i obrazovni uspjeh.

Stečena čitalačka kompetencija temeljna je generička intelektualna vještina potrebna za uspješno funkcioniranje u suvremenome svijetu, na osobnoj i profesionalnoj razini.

Razlikuju se tri čimbenika koja izravno utječu na razvoj čitalačke pismenosti:

- pristup učenju čitanja
- kompetencije učitelja o učenju čitanja te
- unapređenje čitanja izvan škole.

Razvijanjem čitalačke pismenosti tijekom poučavanja materinskoga jezika učenicima omogućujemo razumijevanje napisanih riječi i tekstova različitih funkcionalnih stilova. Polazna je točka čitanja vještina prevođenja napisanih simbola u izgovorene riječi, tj. postupak prepoznavanja riječi kao osnovnih procesa čitanja koji se prilično brzo razvijaju i dosežu optimalnu razinu do osme ili devete godine života. Suprotno tome, razvoj vještina razumijevanja nije vremenski ograničen i podrazumijeva cjeloživotni razvoj (usp. Gazdić-Alerić, 2018).

Tablica 1.: *Razine razvoja fonološke svjesnosti u djeteta urednoga govornog-jezičnog razvoja*

DOB DJETETA	RAZINE FONOLOŠKE SVJESNOSTI
3 - 4 godina	Raspoznavanje i stvaranje rime
4 - 5 godina	Otkrivanje i segmentacija slogova
5,5 godina	Prepoznavanje prvog glasa u riječi
6 godina	Rastavljanje riječi na glasove i sastavljanje glasova u smislene cjeline-riječi
6,5 godina	Stvaranje veze slovo – glas
7 godina	Sposobnost stvaranja novih riječi dodavanjem, oduzimanjem ili premještanjem glasova u riječima

Izvor: Banjan-Baketić, I. *Predvještine čitanja i pisanja*.

2.3. Vrste čitanja

Razlike u čitanjima izazvane su raznolikim i određenim ciljevima čitanja. U literaturi se navodi kako postoje čak dvadeset i tri vrste čitanja.

Banjan-Baketić navodi pet osnovnih načina čitanja: pretraživanje, pregledavanje, studijsko čitanje, čitanje radi zapamćivanja i čitanje s razumijevanjem.

Pretraživanje je vrsta čitanja u kojem čitatelj pregledava tekst kako bi mogao pronaći određeni podatak ili riječ. Također, taj način čitanja podrazumijeva dekodiranje i raspoznavanje riječi, a upotrebljavamo ga kada se primjerice služimo telefonskim imenikom ili rječnikom.

Pregledavanje je oblik čitanja u kojemu čitatelj čita tekst ili pokušava izmijeniti osnovno značenje teksta. Uključuje dekodiranje i selektivno čitanje, odnosno čitanje samo onog dijela teksta u kojima se nalaze najvažniji podatci. Ovaj se tip čitanja provodi veoma brzo, otprilike 450 riječi u minuti.

Studijsko čitanje je sporije čitanje radi općeg razumijevanja, otprilike 200 pročitanih riječi u minuti. Mnogo je složenije i kompleksnije čitanje radi pamćenja novih informacija, primjerice čitanje stručne literature radi učenja.

Čitanje radi zapamćivanja odvija se veoma sporo, brzinom do 130 riječi u minuti. Vrlo je kompleksno i složeno jer zahtijeva više vježbi i znanja u primjeni te se od čitatelja očekuje da zapamti što više podataka iz teksta.

Čitanje s razumijevanjem je najzastupljeniji od svih načina čitanja. Odnosi se na čitanje tekstova koji nisu složeni, primjerice novina, časopisa i sl.

Prema cilju čitanja postoji sedam tipova čitanja, a to su čitanje radi traženja jednostavnih informacija, čitanje radi osnovnog razumijevanja, studijsko čitanje, čitanje radi integriranja informacija, čitanje kao priprema za pisanje, kritičko čitanje i čitanje s razumijevanjem. Prva se dva tipa referiraju na pretraživanje i pregledavanje teksta. Treći je tip najkompleksniji jer čitatelj treba zapamtiti određenu količinu podataka iz teksta te podrazumijeva pamćenje osnovnih i sporednih ideja u tekstu.

Čitanje radi integriranja informacija podrazumijeva i integriranje kritičkog vrednovanja pročitano, što čitatelju omogućava raspoznavanje bitnih podataka u tekstu. Ovaj oblik čitanja je kompleksniji od studijskog čitanja jer podrazumijeva znanje podataka iz više izvora koji se ne moraju podudarati s podacima iz teksta. U kritičkom se čitanju od čitatelja zahtijeva da zna kritički čitati te se povezuje s čitateljevim prošlim kompetencijama. Najvažniji i najzastupljeniji tip čitanja je čitanje s razumijevanjem. Odnosi se na razumijevanje podataka u tekstu i njihova odgovarajućeg tumačenja. Prosječna brzina iznosi 250 do 300 riječi u minuti (Ćavar, 2017).

2.4. Važnost čitanja

Izuzetna važnost čitanja djeci u ranoj i predškolskoj dobi je to što dijete prilikom svakodnevnog susretanja s knjigom ima želju da putem pojednostavljenih djelatnosti kao što su čitanje priča s roditeljima te razgovor s njima o pročitanoj tekstu razumije priče koje su im pročitane te da znaju kako se drži knjiga. Nadalje, veoma je važno da dijete zna sastaviti i rastaviti glasove i slogove u riječ, a riječi u rečenice te prepoznati sluhom pojedine glasove (Čudina-Obradović, 2003).

Dijete će se prilikom čitanja slikovnica susresti s ključnim značajkama pisanoga jezika. Na taj će način početi uspoređivati riječi koje je čulo s onima u pisanome tekstu te će se zbližiti s knjigom i čitanjem. Naravno, bogatit će vokabular te će razvijati kompetencije početnoga čitanja i pisanja, ali će razvijati i samopouzdanje (Moomaw i Hieronymus, 2008).

Roditelji djeci čitaju kako bi ona zavoljela knjige i čitanje te se i na taj način pripremila za polazak u školu. Listanjem slikovnice ili knjige i slušanjem priče dijete se priprema da bude dobar i kvalitetan čitač. Čitanjem djeca ne usvajaju samo metode čitanja već se susreću s raznim uzbudljivim i maštovitim likovima, oslobađaju svoje kompetencije koje se odnose na različita umjetnička izražavanja te se usredotočuju na svoje emocije i stvaraju snagu koncentracije i imaginacije (Civardi i sur., 2015). „Čitanje, osim što potiče razvoj dječje mašte, ono pomaže djeci da dožive pun raspon vlastitih osjećaja“ (Civardi i sur., 2015, 9).

Također, može se reći da čitanjem dijete i roditelj ostvaruju bliskost i privrženost te dijete čitanjem bolje upoznaje sebe kao osobu. Zbog toga je važno djetetu čitati još od najranije dobi jer ono iako ne razumije što mu se čita, počet će stvarati jedinstven osjećaj prisnosti i povezanosti (Perrow, 2010).

Tijekom zajedničkog čitanja dijete i roditelj bolje će se i kvalitetnije upoznati. Roditelji će moći prilikom čitanja određenih sadržaja uočiti djetetove interese, kompetencije, ali i strahove koji ga muče. Zato je jako važan ugodan i topao glas roditelja koji će na taj način smiriti dijete i ono će se osjećati sigurno i ugodno te će imati osjećaj povjerenja. Zajedničkim čitanjem dijete ima bolju budućnost koja pomaže njegovom fizičkom rastu te emocionalnom i socijalnom razvoju (Stričević, 2006).

2.5. Čitanje i odgojno-obrazovni proces

Razvijena čitateljska pismenost predstavlja preduvjet, odnosno ključ školske uspješnosti. Čitanjem djeca razvijaju spoznajno-emocionalni svijet percepcije, što kasnije vodi do životnog uspjeha (Grosman, 2010). Proces čitanja treba započeti još u najranijoj dobi jer će djeca starije dobne skupine imati bolju i kvalitetniju motivaciju za učenjem i vježbanjem čitanja. „Čitanje nije važno samo kao put do književnosti, nego je (...) s jezičnim razvojem koji ga omogućuje, glavni čimbenik djetetova kognitivnoga razvoja“ (Grosman, 2010, 86).

Djeca koja dolaze iz obitelji u kojima se puno čita rado prihvaćaju čitanje te razvijaju bolje sposobnosti čitanja te čitateljske navike. Svako će se dijete s radošću u starijoj životnoj dobi prisjećati majčina čitanja priča ili slikovnica naglas, a posebno priča za „laku noć“.

„Eksperimentalno je dokazano da djeca kojima su roditelji često čitali između prve i treće godine i koji su s njima često razgovarali o pročitanom, u dobi od sedam godina bolje razumiju pročitan tekst od djece koja su rijetko čitala sa svojim roditeljima“ (Kleedorfer J, Mayer; Tumpold 1998, 85).

Prema Grosman (2010) danas nažalost dolazi do sve većeg zapostavljanja čitalačkog odgoja jer mnogo djece gleda televiziju i nema vremena za čitanje što kasnije dovodi do teškoća prilikom čitanja. Roditelji danas nisu svjesni posljedica koje ostavljaju npr. crtani filmovi. U njima se brzo stvara novi događaj, sve se brzo izmjenjuje, pa dijete ne stigne razmisliti o onome što je vidjelo i ne ulazi dublje u priču. Kod čitanja dijete može uzimati pauze kad god ono želi kako bi saznao i dokučio značenje neshvatljivog i nelogičnoga.

2.6. Dijaloško čitanje

Dijaloškim čitanjem poboljšava se razvoj govora kod djeteta, što je važno za razvoj predčitalačkih sposobnosti, ali kasnije i za bolji uspjeh u školi. Prvo od njega tražimo imenovanje stvari i bića, zatim svojstva i funkcija te na kraju bogatiji izgovor. Postavljanje poticajnih pitanja koja započinju sa „što“ uključuju jednostavnu razinu čitanja slikovnice, a što je još važnije, potiču dijete na samostalan izgovor. Pitanja koja traže odgovore „da“ ili „ne“ trebaju se izbjegavati, a uključuje se ponavljanje odgovora kako bi dijete shvatilo da je ispravno

odgovorilo. Uvijek trebamo prihvatiti ako tijekom čitanja dijete skrene pažnju na dio slike jer iz toga može nastati produktivan razgovor. Čitanje se mora odvijati poput igre i biti zabavno. Čudina-Obradović (1996) navodi kako postavljanje pitanja poput: „Što sve vidiš na ovoj stranici?“ predstavljaju složeniju razinu čitanja slikovnice. Djetetov siromašan odgovor pohvalit ćemo nakon čega ćemo postaviti dodatna pitanja kako bi se isti odgovor obogatilo. Također, prilikom čitanja veoma je važno da dijete gleda u slikovnicu te prati priču, slike i slova. Kod dijaloškog čitanja čitač treba biti produktivan i prisutan te razgovarati s djetetom o priči te komentirati s njim pročitani tekst i slike u slikovnici. Djetetu treba dopustiti da govori kako bi ga se aktivno uključilo, odnosno kako bi se zadovoljila njegova potreba za sudjelovanjem (Centner, 2007). Tijekom čitanja treba vladati opušteno i vedro ozračje. Prerastanjem slikovnica prelazi se na pričanje dužih priča. Dijaloškim čitanjem ne potiče se samo govor već ono služi kao poticaj djetetu da izmisli kraj priče, traži drugačija rješenja ili priču stavi u drugo vrijeme ili prostor. Tijekom čitanja treba se poštovati djetetov interes i zanimanje te ostaviti vrijeme za razgovor nakon čitanja priče što je korisno za usvajanje moralnih osobina. Korisna vježba za razvoj čitalačkih i predčitalačkih vještina je često slušanje, čitanje i ponavljanje jednostavnih pjesmica u rimi, hrabrenje djeteta da predvidi završetak u rimi, da nadopunjuje stihove rimom te da pamti rimu (Čudina-Obradović, 1996).

3. KOMPETENCIJA ČITANJA U STRATEŠKIM DOKUMENTIMA

Uz razvoj kompetencije čitanja vezani su ovi strateški dokumenti:

- *Lisabonska deklaracija Vijeća Europe (2000.) > Preporuka o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje (2006.)* (Europski parlament i Vijeće Europske unije), revidirana 2018.
- *Smjernice za strategiju odgoja, obrazovanja, znanosti i tehnologije (2012.) > Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014.)*
- *Nacionalna strategija poticanja čitanja za razdoblje od 2017. do 2022. godine* (Ministarstvo kulture i Ministarstvo znanosti i obrazovanja)
- tematska izvješća mreže *Eurydice* od 2009. do danas: *Nastavnička struka u Europi: Praksa, percepcija i politike (2015.)*, *Rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014.)*, *Razvoj ključnih kompetencija u europskim školama: izazovi i prilike za javne politike (2012.)*, *Poučavanje čitanja u Europi: Konteksti, politike i prakse (2011.)*

U Europskom okviru za ključne kompetencije za cjeloživotno učenje (2006) navodi se kako su razvijene vještine slušanja, govora, čitanja i pisanja na materinskom jeziku preduvjet za razvoj ostalih ključnih kompetencija spomenutih (komunikacije na stranom jeziku, matematičke kompetencije i osnovne kompetencije u znanosti i tehnologiji, digitalne kompetencije, učenja kako učiti, socijalne i građanske kompetencije, osjećaja inicijative i poduzetništva te kulturne svijesti i izražavanja). Većina europskih zemalja daje smjernice na nacionalnoj razini za pomoć učiteljima u rješavanju poteškoća koje učenici imaju s osnovnim vještinama (materinskim jezikom, matematikom i prirodnim znanostima).

Ovladavanje čitanjem započinje rođenjem, razvojem vještina čitanja, a ne početkom formalnog školovanja. Stoga je važno njegovati dobru suradnju i održavati suodnos obitelji i obrazovnih institucija koji bi trebali pomoći djeci da razviju interes za čitanje iz užitka, posebno knjižnica. Dijete uči promatrajući i oponašajući od najranije dobi (usp. Gazdić-Alerić, 2018).

4. RAZVOJ ČITALAČKE VJEŠTINE

Vrlo je uzbudljivo i značajno kada dijete krene čitati, pogotovo ako smo pripremili i do tada pratili njegov put opismenjavanja te mu osigurali jezične temelje pružajući mu raznovrsna iskustva s riječima. Razvoj kompetencije čitanja započinje već u djetetovoj najranijoj dobi kada se djetetu čitaju priče, a ono ih slušno i vizualno prati, i traje tijekom cijeloga djetetova odrastanja, a i dalje. Zasigurno se može reći kako se kompetencija čitanja razvija tijekom cijeloga života. Važno je da se aktivnost čitanja, osobito u najranijoj dobi, provodi u pozitivnom i toplom ozračju. Da bi dijete započelo čitati, roditelji mu moraju pružiti mnoga iskustva o svijetu uključujući ga u razgovore, provoditi raznovrsne igre koje potiču razvoj jezične kompetencije, napraviti poticajno okruženje za čitanje, pružiti primjer čitanja, čitati djeci kako bi ih motivirali da sami počnu čitati te im omogućiti pristup knjigama.

U početku će djeca uživati u slikovnicama. Čitajući slikovnice, dijete će usvajati jezik slikovnica te bitne značajke priča. Dok dijete čita, ono koristi različite strategije koje mu omogućava da shvati što slikovnica prikazuje. Primjerice ako dijete vidi riječ „mačka“ pogledat će sliku koja je uz tu riječ.

Dijete treba čitati različite vrste slikovnica, npr. predvidive slikovnice u kojima se tekst nekoliko puta ponavlja kako bi se zapamtila priča i prepričali događaji iz priče ili slikovnice bogate rimom koje pomažu djeci uočiti sličnosti i razlike u zvučanju riječi. Nadalje, čitanje možemo poticati raznim igrama ili se igrati prilikom čitanja jer se na taj način dijete neće naprezati, odnosno neće mu biti naporno čitati posebice u samim počecima kada ono nije usvojilo određena znanja i kompetencije. Postoje različite igre koje djetetu mogu pomoći, tj. dati mu pouzdanje u čitanju. Dakle, važno je kada djetetu krenemo čitati od rane dobi, da izaberemo slikovnice s lakšim riječima, odnosno one koje su primjerene njihovoj dobi. Tijekom čitanja roditelji trebaju ohrabrivati dijete, a ne ga kritizirati i odmjeravati njegove kompetencije (Lawrence, 2003).

Početno čitanje i pisanje međusobno su povezani te podržani u aktivnom procesu stvaranja smisla (značenja) pročitnog ili napisanog teksta. Metodički alati za podučavanje početnog čitanja i pisanja moraju podržavati obradu govorenog u pisani jezik dajući prednost komunikativnom modelu kao najprikladnijem modelu za prvi razred. Dijete usvaja jezik na svim njegovim razinama koje se mogu podijeliti na značenjske (leksičke i semantičke), uporabne (pragmatične i društveno-jezične) i gramatičke (Budinski, 2019). Na prepoznavanje strukture govora odnose se pojmovi fonemska svjesnost, fonološka svjesnost, fonemska

osjetljivost i fonološka osjetljivost. To su pojmovi koji se u praksi često poistovjećuju iako nisu istoznačnice. Fonemska svjesnost odnosi se na svjesno uočavanje, prepoznavanje i baratanje manjim dijelovima od same riječi kao što su slog, rima, fonem, a fonološka se svjesnost odnosi na vještine prepoznavanja rime, slogova i riječi kao dijelova rečenica.

Čudina-Obradović (2014) i Franc (2015) fonološku svjesnost smatra širim pojmom od fonemske svjesnosti koja u sebi uključuje svijest o slogovima i rimi dok fonemska svijest podrazumijeva sposobnost uočavanja fonema unutar riječi i manipuliranja izdavanjem, prepoznavanjem, supstitucijom, eliminacijom i slično. Fonemska svjesnost najvažniji je početak čitanja u svim jezicima abecednoga pisma: „Fonemska svjesnost je uočavanje glasova (fonema) u riječi i mogućnost podjele riječi na foneme, elementarne jedinice, kao i njihova povezivanja u riječ.“ (Čudina-Obradović, 2014, 113) Ona se odnosi na uočavanje glasova u riječi i mogućnost namjernog baratanja fonemima, točnije glasovima. Mijenja se struktura riječi ispuštanjem, dodavanjem, zamjenom i preokretanjem glasova. Mogućnost nesvjesnog baratanja rečenicama, dijelovima rečenice, dijelovima riječi (slog, početak, završetak) predstavlja fonološku osjetljivost (Čudina-Obradović, 2014). Fonemska osjetljivost promatra se kao dio fonološke osjetljivosti, a predstavlja mogućnost nesvjesnog prepoznavanja glasova u riječi. Fonološku osjetljivost, kao nadređeni pojam, čine: fonemska osjetljivost, fonemska svjesnost, fonološka svjesnost percepcija govora (doživljavanje cjeline riječi, mogućnost da se ispravno čuje riječ), kratkoročno pamćenje i brzina imenovanja (Čudina-Obradović, 2014).

Djeca se uče upotrebljavati simbole, kombinirajući svoj usmeni jezik, slike, ispis i igru u koherentni mješoviti medij, stvarajući i prenoseći značenja na razne načine. Od svojih početnih iskustava i interakcije s odraslima, djeca počinju čitati riječi, obrađujući odnos slova i zvuka i stječući značajno znanje o abecednom sustavu. Kako nastavljaju učiti, djeca sve više objedinjuju te podatke u obrasce koji omogućuju automatizam i tečnost u čitanju i pisanju. Stoga se stjecanje čitanja i pisanja konceptualizira bolje kao razvojni kontinuum nego kao fenomen.

Ali sposobnost čitanja i pisanja ne razvija se prirodno, bez pažljivog planiranja i poučavanja. Djeca trebaju redovite i aktivne interakcije s pisanim tekstom. Specifične sposobnosti potrebne za čitanje i pisanje proizlaze iz neposrednih iskustava s usmenim i pisanim jezikom. Iskustva u ranim godinama počinju definirati pretpostavke i očekivanja o pismenosti i daju djeci

motivaciju za razvijanje kompetencija čitanja i pisanja. Iz tih iskustava djeca uče da su čitanje i pisanje dragocjeni alati bez kojih ne mogu ostvarivati u suvremenome svijetu.

Čitalačka pismenost predstavlja značajnu osnovu na putu cjeloživotnog učenja. Njezina razina utječe na razinu ostalih pismenosti. Razvoj čitalačke pismenosti jedan je od temeljnih ciljevi obrazovanja koje osigurava obvezno školovanje. Ovaj opći cilj dijele sve europske zemlje. Prilikom usvajanja jezika dijete treba baratati svim njegovim razinama. Naravno, pred njim je mnogo svakodnevnih ciljeva i zadataka koji se odnose na učenje mnoštva riječi i njihovih značenja, dijete mora znati kako se riječi povezuju s drugim riječima te mijenjaju u rečenicama te kako će točno izgovoriti određeni glas, naglasiti riječ i rečeničnu cjelinu. Razvoj čitanja odvija se u nekoliko faza.

Faza cjelovitog prepoznavanja

Za vrijeme čitanja dijete mora spoznati i razumjeti značenje riječi, tj. mora znati što određena riječ znači. Za početno čitanje karakteristična je logografska strategija – ispisana riječ je znak za izrečenu riječ. Riječi se stapaju u cjelinu teksta te tada dijete može „čitati“ tekst, a primarno je da raspozna je riječi koje je savladalo. Moguće je da dijete prilikom čitanja čini mnogo grešaka te će neke riječi koje prvi put vidi pogađati prema smislu rečenice, ali to je sasvim normalno i prihvatljivo.

Faza početne glasovne raščlambe

U fazi početne glasovne raščlambe dijete se usredotočuje na slova, odnosno na glasove koji čine riječi. Dijete počinje određivati riječi po kontekstu i prvom glasu riječi i to nazivamo početkom glasovne raščlambe koje se odražava na povećanje svijesti o čimbenicima koji tvore riječ.

Faza prevođenja slova u glas

Ova faza je najvažnija i najzahtjevnija jer uključuje glasovnu raščlambu i glasovno pamćenje te dijete implementira abecedno načelo u kojem raspozna je slovo i prevodi ga u njegovu

glasovnu zamjenu. Djeca sama otkrivaju na koji način će prilikom čitanja otkriti glasovni sustav riječi i koju metodu će upotrebljavati prilikom sastavljanja i rastavljanja riječi. Nekoj će se djeci morati dati dodatna poduka prilikom uvježbavanja glasovne raščlambe. Također, djeca koja budu imala teškoće prilikom usvajanje ove faze, imat će problem u čitanju, ali i kasnije u budućem školovanju.

Faza složenog prevođenja grafičkih u glasovne jedinice

Unutar ove faze dijete je iskusan i snalažljiv čitač koji se u prevođenju slovo-glas koristi gramatičkom i sintaktičkom strukturom, a nove riječi čita i ističe po logici s poznatima. Dijete se koristi ortografskom strategijom kako bi opazilo pravopisne cjeline koje su mu prepoznatljive i istaknute te integrira logografsku strategiju i glasovnu raščlambu i na taj način jednostavno i polagano čita ono što raspoznaje otprije kao jezičnu i pravopisnu cjelinu. Kada se djetetu pojave rečenice koje mu nisu poznate, ono će biti kompetentno za slovno-glasovnu raščlambu.

4.1. Istraživanja provedena u vezi s razvojem čitalačke vještine

Autori Bežen, Budinski i Kolar Billege (2014, 11) naglašavaju kako se kompetencije čitanja i pisanja zasnivaju na slušnoj obradi. Razlikuju se tri razine slušne obrade – slušna percepcija (svjesnost o postojanju zvuka), slušno razlikovanje (sposobnost i vještina da dijete zna uočiti koji su zvukovi slični, a koji različiti) i slušno prepoznavanje (poznavanje riječi diferencijacijom zvukova (Budinski, 2019).

Istraživanja su pokazala kako je kod djece mlađe dobi važno učinkovitije i djelotvornije raditi na razvoju fonološke svjesnosti. Unutar istraživanja nastojala se ispitati slušna percepcija i slušno prepoznavanje. Prva grupa zadataka se odnosila na slušno prepoznavanje i slušno razlikovanje, a druga skupina je bila povezana sa slušnim prepoznavanjem. Istraživanje je pokazalo kako postoji značajna razlika između prve i druge skupine zadataka. Pregledom, uvidjelo se kako je rezultat bolji u prvoj skupini zadataka nego u drugoj. Oko 57,48 % učenika je točno riješilo sve zadatke iz prve skupine koji su se odnosili na slušnu percepciju i slušno razlikovanje, a 4,72 % točno je riješilo sve zadatke iz druge skupine koje se odnosilo na slušno razlikovanje.

Autorice Budinski i Kolar Billege (2014, 11) izmjerile su predčitalačke vještine glasovne analize sinteze. Istraživanje se fokusiralo na jednosložne riječi, jednosložne riječi s dijakritičkim znakovima te dvosložne, trosložne i višesložne riječi. Djeca su prepoznavala i izgovarala riječi jer je autoricama fokus bio na glasovnoj analizi riječi. Unutar rada prikazano je da su djevojčice učinkovitije od dječaka, ali samo u glasovnoj analizi višesložnih riječi i u sintezi trosložnih riječi, dok su stariji ispitanici učinkovitiji samo u analizi trosložnih riječi i sintezi bez obzira na obrazovanje roditelja (Budinski, 2019). Budinski (2019, 23) naglašava kako „otkrivanje razlike među učenicima u razvijenosti navedenih vještina omogućuje planiranje aktivnosti poučavanja početnoga čitanja i pisanja na temelju inicijalnoga stanja učenika u predčitalačkim vještinama glasovne analize i sinteze“

Također, novija su istraživanja pokazala kako mnoga djeca imaju problem fonološke obrade, odnosno usporeni jezični razvoj (disleksiju). Disleksija podrazumijeva teško i usporeno rastavljanje riječi na foneme te teško povezivanje fonema u riječ. Simptomi disleksije su strukturne pogreške (umetanje slova i slogova, ponavljanje riječi), izostavljanje riječi u rečenici, ponovno vraćanje na već pročitani redak, zamjena grafički sličnih slova i sl. Izuzetno je važno da odgojitelji prepoznaju teškoće u djeteta kako bi se moglo reagirati na vrijeme te prilagoditi način rada djetetovim potrebama. Djeca s usporenim jezičnim razvojem moraju imati primjerene sadržaje i dovoljno vremena za poučavanje sadržaja. (Budinski, 2019). Budinski (2019, 55) dalje navodi kako „simptomi koju ukazuju na utjecaj disleksije kako na proces učenja tako onda i na ukupnost obrazovanja, mogu se prikazati prema pojedinim područjima učeničkih kompetencija, odnosno njihovih sposobnosti: čitanje, pisanje, slušanje, pamćenje, snalaženje i teškoće u učenju“.

5. RAZVOJ ČITALAČKE PISMENOSTI U RANOJ I PREDŠKOLSKOJ DOBI

Još u ranoj dobi i to mnogo prije nego što započinje proces dešifriranja i šifriranja, čitanje se počinje razvijati i izgrađivati. Ako dijete usvoji predčitalačke vještine prije polaska u školu, ono će biti spremno za učenje čitanja i pisanja. Predčitalačke vještine omogućuju da dijete ostvari vrlo „ujednačeno čitanje s razumijevanjem“. Predčitalačke vještine se kod djeteta razvijaju još od njegova rođenja, odnosno od trenutka kada počinje razvoj govora. Može se zaključiti kako se u prve tri godine djetetova života predčitalačke vještine najvažnije zbog toga što se tada dijete nalazi u razdoblju vrlo intenzivnog i aktivnog razvoja (Čudina-Obradović, 2002b). Čudina-Obradović (2002b, 21) naglašava kako su predčitalačke vještine „svjesnost djeteta o pisanom jeziku, i to o njegova tri aspekta: o funkciji pisanoga jezika, o tehničkim karakteristikama pisma, te o procesima i tehnici čitanja“.

Kako bi se predčitalačke vještine razvile, neophodno je da dijete između 2. ili 3. godine bude svjesno da netko čita ili piše te da iz pisanog teksta proizlazi neka poruka. Ta se osviještenost javlja kao prva spoznaja vezana za pismo. To pojavljivanje ovisi o prilikama djeteta da shvati način na koje se pisane informacije koriste u njegovu okruženju (Čudina-Obradović, 2002b).

Između 4. i 5. godine javljaju se spoznaje o različitosti slova u pismu te tada djeca zapažaju razlike u slovima, shvaćaju interpunkcije i pravac, tj. smjer pisanja. Nadalje, između 5. i 6. godine djeca počinju biti spremna na igru koja se odnosi na rastavljanje riječi na glasove, igru rime te zapažanje aliteracije. Ta je osviještenost ključ za razvoj čitalačkih kompetencija jer osigurava djetetu da govor podijeli u apstraktne jedinice, foneme, koje će poslije u pismu zamijeniti pisanim simbolima, tj. slovima. Znanje koje se odnosi na grafofoničko obrazovanje dolazi između 6. ili 7. godine te tada dolazi do ostvarivanja ideje korespondencije između glasova i dogovorenog glasa za taj znak (Čudina- Obradović, 2008).

Implementiranje predčitalačkih vještina prepoznaje se po tome kada dijete može poznate riječi rastaviti na slogove, može imenovati riječi na zadani glas, te može sastaviti riječi od slogova i zna prepoznati simbole slova i brojki (Bouillet, 2010).

Predčitalačke vještine razvijaju se s pomoću igre koja je djetetu najbliža i najprihvatljivija. Dijete se kroz svakodnevne aktivnosti potiče da pokaže interes za slova, a aktivnosti koje se s njim provode trebaju biti potaknute dječjom znatiželjom i odvijati se u ozračju topline. Već rođenjem dijete sluša majčin glas, riječi i intonaciju, a kasnije s roditeljima svakodnevno uči značenje kroz razgovor: u šetnji, u kupovini, prilikom obavljanja kućanskih poslova, pričanjem priča i čitanjem slikovnica. Predčitalačke vještine kod djece u najranijem djetinjstvu potiču roditelji (Čudina-Obradović, 2002b).

5.1. Uloga roditelja i odgojitelja u razvoju čitalačke vještine

Odgojitelji imaju veoma značajnu ulogu za stvaranje ljubavi prema čitanju i knjizi te razvoju predčitačkih vještina (Čudini-Obradović, 2014).

Da bi dijete postalo dobar „čitač“, odgojitelji mu trebaju osigurati kvalitetne temelje i to mnogo prije nego što se te kompetencije razviju. Važno je ne požurivati i ne forsirati dijete u čitanju, već potruditi se da mu pružimo svu moguću ljubav za čitanjem tako da kroz cijeli život s dragosti i veseljem čita. Knjiga će djetetu poslužiti da ispituje i proučava poznate i nepoznate svjetove. Naravno, potrebno je prije dijete pripremiti za čitanje da ono bude sasvim spremno i dosljedno. U prvih šest godina sva djeca imaju veliku tendenciju za komuniciranjem, vole učiti putem osjetila i pokreta te apsorbirati informacije (Lawrence, 2003).

Komunikacija između djeteta i odgojitelja se treba temeljiti na stvaranju socioemocionalne veze. Provodeći aktivnosti te čestim posjetima knjižnicama, odgojitelj upućuje djecu na važnost čitanja u životu. Unutar sobe predškolske ustanove, odgojitelj treba razviti poticajni prostor opremljen slikovnicama, bajkama i raznolikim pisanim materijalom koji je dostupan djeci. Nadalje, sadržaj treba biti prikazan na vrlo zanimljiv i inspirativan način te objasniti djeci kako ga koristiti.

Uloga odgojitelja je da zajedno sa stručnim suradnicima vrtića osiguraju poticajni prostor u kojem će dijete moći provoditi različite aktivnosti vezane uz čitanje i dječju književnost (Čudini-Obradović, 2014). Prostor treba biti opremljen prema interesu djeteta, te ga odgojitelj uređuje prema stupnju aktualnog razvoja, no s poticanjem višeg stupnja razvoja (Petrović-Sočo, 1997). Poticajan prostor sastoji se od prostora za čitanje, pisanje, slušanje priča te centra

za samostalno stvaranje slikovnica. Prostor treba biti dojmljiv i maštovit. Odgojitelji sami biraju na koji će način opremiti prostor, ali poželjno je da bude opremljen raznolikim knjigama tj. slikovnicama koje se odnose na dječju književnost, enciklopedijama, stripovima i raznolikim časopisima. Šagud (1997, 24) napominje da značaj i mogućnosti „predškolskog razdoblja za djetetov razvoj traži od svih čimbenika, a među prvima od odgojitelja, formiranje odgovarajućeg okruženja koje će maksimalno poticati djetetove aktualne sposobnosti“.

Prilikom čitanja slikovnica, odgojitelj treba obratiti pažnju da ozračje bude ugodno i toplo kako bi se za vrijeme slušanja priče djeca osjećala što opuštenije. Nadalje, važno je da prilikom čitanja odgojitelj bude smiren i samouvjeren te da djeci postavlja poticajna pitanja i uključuje ih u čitanje priče. Postavljanjem poticajnih pitanja odgojitelj uvodi dijete u priču koje na taj način postaje aktivni sudionik čitanja. Dijete će postupno proširivati svoj vokabular i bogatiti rječnik te će mu odgojitelj biti model koji će mu svakodnevno pokazivati važnost čitanja u životu. Zadaća odgojitelja je da uputi roditelje na važnost čitanja i da ih upozna o književnim vrstama i sadržajima koji su primjereni djetetovoj dobi jer će se na taj način razvijati njihova kvalitetna interakcija koja uvelike može pridonijeti učinkovitom razvoju djeteta (Čudina-Obradović, 2002).

Zadaća svakog odgojitelja jest organizirati aktivnosti (čitanje slikovnica, dramatizacije i sl.) kako bi izgradili što bolju interakciju s djecom i roditeljima. To mogu napraviti organiziranjem zajedničkih aktivnosti roditelja i djece kojima će skrenuti pozornost na važnost čitanja u ranoj i predškolskoj dobi. Prilikom izvođenja korisnih i zanimljivih aktivnosti djeca prihvaćaju čitanje kao dio svakodnevnice, a ne kao obvezu, što se odražava na djetetov cjelovit razvoj (Petrović-Sočo, 1997).

5.2. Govorno-jezične igre za poticanje vještine predčitanja

Razvoju predčitalačkih vještina značajno doprinosi okružju djeteta koje ga stimulira. Važno je da dijete vidi odrasle kao model koji čitaju različite knjige te da bude uključeno u svakodnevne aktivnosti putem kojih će moći samostalno razgovarati, prepričavati te pokušati čitati i pisati. Postoji mnogo govorno-jezičnih igara koje potiču te vještine. Neke od njih su:

- uočavanje različitih zvukova, istraživanje zvukova u prirodi, oponašanje zvukova, različite igre zvukovima (razlikovanje glasno – tiho, razlikovanje ritma)
- igre brojalicama i opisivanje slika, prepričavanje dojmova
- prepričavanje, pričanje i produciranje priča te stvaralačke i inovativne igre s pričama (dramatizacije)
- savladavanje orijentacije u tekstu (smjer s lijeva nadesno i odozgo nadolje)
- raspoznavanje rime tj. traženje riječi koje se rimuju, slušanje, nizanje i učenje pjesmica u rimi te raznolike igre s rimom
- rastavljanje riječi na glasove (analiza, raščlamba, segmentacija), različite igre
- sastavljanje glasova u riječ (sinteza, slijevanje), različite igre te
- pronalaženje početnog i završnog glasa u riječi i drugo (Banjan Baketić, 2011).

Iako je većina europskih zemalja tradicionalno obraćala posebnu pozornost na razvoj čitanja, međunarodna istraživanja o čitalačkoj pismenosti otkrila su da s jedne strane učenici imaju dobre vještine čitanja i da čitaju prilično često, a s druge strane bore se s izvršavanjem zadataka čitanja koji uključuju razumijevanje veza u tekstu, pronalaženje podataka i njihovu kritičku procjenu, konstruiranje vlastitih tekstova i slično.

Prilikom ispitivanja razloga za takvo stanje analizirano je školsko učenje čitanja koje je otkrilo da je osnovno obrazovanje previše usredotočeno na početnu nastavu čitanja (prvenstveno na tehnike čitanja) i razumijevanje, tj. na razvoju najnižih stupnjeva čitalačke pismenosti, dok su više razine (metakognicija) izvlačenja značenja itd. nedovoljno uključene u poduku, te često u potpunosti nedostaju (Wildowa, 2014).

Kada su analizirani udžbenici koji se koriste ne samo za čitanje već i za poduku u drugim obrazovnim područjima, doznalo se da je takva vrsta zadataka potpuno odsutna i stoga je čitalačka pismenost učenika u tome nedovoljno razvijena.

Tablica 2.: Procesi koji čine bit čitanja i pisanja (Tablica preuzeta iz: Čudina-Obradović, Kraljevna piše kraljeviću, 12).

ČITANJE
Dijete vidi napisanu riječ TATA
Dijete raščlanjuje riječ na slova T-A-T-A
Dijete treba znati da svakom slovu pripada jedan glas (A, B,C,Č,Ć...)
Dijete "čuje u glavi" glasove T,A,T,A
Dijete zamjenjuje svako slovo dajući im glasom (dešifriranje)
Pojedinačne glasove povezuje u pročitano riječ TATA (sinteza)

5.3. Igre čitanja

U razvoju pismenosti veoma je važno koristiti manipulativna sredstva zato što djeci pomažu da postanu svjesna slova i njihove veze s riječima. Prilikom igranja različitih igara djeca upotrebljavaju razne senzorne i manipulativne materijale te na taj način bolje razvijaju svoju pismenost te upoznaju strukturu riječi. Tako uče razlikovati slova od nekih drugih simbola, te uz podršku roditelja i odgojitelja polako počinju razlikovati određena slova.

Najpoznatije igre i manipulativna sredstva za razvoj pismenosti su slagalice, magnetna slova te kalupi za slova koje omogućuju da djeca rukama mogu opipavati određena slova te da osjete njihov oblik. Važno je da im ponudimo različite igre i igračke koje razvijaju pismenost jer će uz bogatstvo igara dijete imati dulji interes i poželjet će shvatiti potrebne pojmove. Naravno, da se može samostalno izraditi različite vrste igračaka kako bi potaknuli razvoj djetetove pismenosti. Prilikom osmišljavanja igara za razvoj pismenosti potrebno je paziti da slova budu točno i pravilno oblikovana, a igra mora biti djetetu zanimljiva i trajna. Logična i razumljiva slova važna su jer ona djetetu predstavljaju model dok mala djeca teško prepoznaju slova koja su nakrivljena ili krivo oblikovana. Bilo bi dobro da su igre bogate raznim slikama i detaljima kako bi se dijete što više moglo uživjeti u igru.

Nadalje, manipulativna sredstva i igre za razvoj pismenosti mogu se iskoristiti i za razvoj fonološke svjesnosti ako se djeca susretnu s različitim pisanim materijalima i uče glasove te njima pripadajuća slova. Djeci koja su razvojno spremna mogu se ponuditi razne igre koje ističu određene glasovne pojave. Prilikom igranja takvih igara treba zabilježiti koje materijale dijete najčešće upotrebljava i do kojih je zaključaka došlo tijekom igre te ćemo opažanja bilježiti kratko u natuknicama kako detaljnim opisivanjem ne bi omeli razvoj i tijek igre. Također, može se fotografirati dijete dok igra razne manipulativne igre i kasnije se te fotografije mogu priložiti u mapu ili u godišnji album koji se radi na kraju godine (Moomaw, Hieronymus, 2008). Nadalje, djeci se može čitati koristeći se raznim predmetima. Igra je namijenjena starijoj predškolskoj skupini te tu igru dijete može igrati samo kada može čitati riječi koje je samo napisalo. Tijekom te igre dijete će dodatno obnavljati i razvijati svoje znanje i iskustvo. Prilikom čitanja trebamo pohvaliti dijete, ako je to potrebno, te trebamo pustiti da ono samo izabere knjigu koja mu se čini zanimljiva (Lawrence, 2003). Prema Lawrence (2003) postoje mnoge igre koje će graditi i razvijati djetetove kompetencije te njihove motoričke, emocionalne, kognitivne i socijalne vještine.

5.4. Igre i aktivnosti vezane uz poticanje čitanja

Banke riječi

Prilikom čitanja dijete će zapamtiti one riječi koje su mu zanimljive. Prilikom te aktivnosti dijete će vješati vlastite kartice s riječima. Naravno, ako želi može svaki dan dodati novu riječ u svoju „banku riječi“. Ta je aktivnost namijenjena predškolskoj djeci. Tijekom te aktivnosti djeca će u svoju „banku riječi“ ubacivati riječi iz svojih najdražih knjiga ili slikovnica te će dijete dobiti vrlo jasnu sliku veze između govornog i pisanog jezika. Mogu im se postavljati različita poticajna pitanja kako bi se potaknula dodatna razmišljanja: Koju bi riječ danas htio dodati u svoju banku riječi?, Imaš li riječ Marija u svojoj „banci riječi“?, Možeš li je potražiti?, Koje glasove čuješ u riječi „sladoled“?

Riječi koje se nalaze u „banci riječi“ trebamo iskoristiti kako bismo napisali slikovnicu koju ćemo im čitati (Moomaw, Hieronymus, 2008).

Magnetne riječi

Aktivnost je namijenjena djeci mlađe i starije predškolske dobi te se za tu aktivnost upotrebljavaju magnetna slova i slažu riječi s kartica koja smo im pripremili. Djeca će tom aktivnošću razvijati fonološku svjesnost primjerice riječi „žirafa“ i „žaba“ imaju suglasnik „ž“ na početku. Tada se djeci mogu postavljati raznolika poticajna pitanja kako bi razvijali fonološku svjesnost. Također, prilikom čitanja priče mogu se koristiti i magnetna slova te će djeca koristiti slova kako bi si olakšala prepričavanje priče (Moomaw, Hieronymus, 2008).

Ako dijete ima želju glumiti, može se tu aktivnost pretvoriti u igru tako da se napiše rečenica koju će dijete samo pročitati, odglumiti i objasniti. Na primjer:

- „Možeš li mi dodati svoju omiljenu igračku?“
- „Glumi policajca“
- „Prošetaj do kuhinje“
- „Otpjevaj svoju najdražu pjesmu“
- „Nađi dvije stvari s kojima se možemo igrati“

Tu igru se može igrati tijekom cijeloga popodneva te će dijete u toj igri sigurno uživati jer će čitati rečenice koje nisu zahtjevne i glumiti ono što pročita na kartici (Lawrence, 2003).

6. ZAKLJUČAK

Čitanje je postupak tijekom kojega učenik reproducira pisani jezik, a to podrazumijeva raspoznavanje i uočavanje slova te integriranje slova u riječi. Čitanje pomaže u razvijanju mišljenja i kompetencija, čovjek se izgrađuje kao osoba i tako proširuje i integrira svoje samopouzdanje. Stečena čitalačka kompetencija temeljna je generička intelektualna vještina potrebna za uspješno funkcioniranje u suvremenom svijetu, na osobnoj i profesionalnoj razini. Prilikom usvajanja jezika djeteta treba baratati svim njegovim razinama.

U vrijeme prije polaska u školu, a onda i tijekom početnoga razdoblja školovanja, potrebno je voditi računa o iskustvu čitanja koje treba biti u funkciji uživanja. To se postiže razvijanjem slušanja priča u govornim interpretacijama roditelja, odgojitelja i nastavnika/učitelja (čitanje priča, ulomaka iz dječje književnosti, književnosti za mlade, svjetske i domaće usmene i umjetničke književnosti, poezije, klasične književnosti, tekstova drugih funkcionalnih stilova, npr. vijesti koje su im bliske, reportaža, putopisa, ulomaka iz enciklopedija, leksikona, kazališnih plakata i sl.). Dijete će se susretati sa značajkama pisanog jezika prilikom čitanja slikovnica. Roditelji djeci čitaju kako bi ona zavoljela knjigu i riječi, što će ih pripremiti za polazak u osnovnu školu. Listanjem slikovnice ili knjige te slušanjem priča djeteta ima kontinuiranu ulogu kao slušač da bude dobar i kvalitetan čitač. Čitanjem djeca ne usvajaju samo metode čitanja već se susreću s raznim uzbudljivim i maštovitim likovima.

Dijete se treba susretati s knjigom i u klasičnom i u digitalnom obliku te posjećivati knjižnice i knjižare. Razvijena čitalačka pismenost bitna je za djetetov pravilan rast i razvoj i zato ju je potrebno početi razvijati još dok je djeteta u majčinu truhu, dakle u prenatalnome vremenu, da bi se pravilan razvoj nastavio u predškolskome i školskome dobu. Prije polaska u školu djeteta neće u potpunosti savladati jezik već se jezični razvoj nastavlja u školskoj dobi. Učenici moraju ovladati tehnikom čitanja kako bi kasnije u skladu s jezičnim razvojem dostigli razinu automatizacije i postali uspješni čitači i čitatelji.

LITERATURA

- Alerić, M. (2011). Oslanjanje normativne gramatike na primarni jezični osjećaj. *Zbornik radova I. međimurski filološki dani*. Ante Bežen i Đuro Blažeka (ur.). Zagrebu Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 171-181.
- Bouillet, D. (2010). Izazovi integriranog odgoja i obrazovanja, Zagreb: Školska knjiga.
- Budinski, V. (2019.) Početno čitanje i pisanje na hrvatskome jeziku. Zagreb: Profil Klett.
- Centner, S. (2007). Kako zavoljeti knjigu i čitanje. Đakovo: Tempo d.o.o.
- Civardi, A., Dunbar, J., Petty, K., Somerville, I. (2015). Čarobne svjetiljke: priče koje čitate svojem djetetu kako bi potaknuli mir, povjerenje i kreativnost. Zagreb: Planetopija
- Ćavar, A. (2017.) Konteksti čitanja-razumijevanje i sociokulturno znanje. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Čudina-Obradović, M. (2002b). Igrom do čitanja – Igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja (3. dopunjeno izdanje). Zagreb: Školska knjiga.
- Čudina-Obradović, M. (2014). Psihologija čitanja – od motivacije do razumijevanja. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Gazdić-Alerić, T (2018). Developing Reading Skills Among Students At Teacher Education Faculties, Primary School Teachers And Their Pupils; University of Zagreb, Croatia.
- Grossman, M. (2010) U obranu čitanja: čitatelj i književnost u 21. stoljeću. Zagreb: Algoritam.
- Kleedorfer J.; Mayer M.; Tumpold E. Čitati s voljom i razumom. Koprivnica: Hrvatsko čitateljsko društvo, 1998., 23.
- Lawrence, L. (2003). Čitanje i pisanje. Kako pomoći djetetu da nauči čitati i pisati. Priručnik za roditelje i odgojitelje za djecu od 3 do 7 godina. Zagreb: HENA COM.
- Lenček, M., Blaži, D., Ivšac, J. (2007) Specifične teškoće učenja: osvrt na probleme u jeziku, čitanju i pisanju.// Zagreb: Magistra Iadertina, Vol.2 br.1 studeni, 107-121.
- Moomaw, S., Hieronymus, B. (2008). Igre čitanja i pisanja: Aktivnosti za razvoj predčitačkih vještina i početnog čitanja i pisanja u predškolskoj dobi i prvom razredu. Buševac: Ostvarenje.
- Perrow, S. (2010). Bajke i priče za laku noć: Terapeutske priče za djecu. Velika Mlaka: Ostvarenje.
- Peti-Stantić, A. (2019). Čitanjem do (spo)razumijevanja. Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti. Zagreb: Ljevak d.o.o.
- PISA. (2009). *Čitalačke kompetencije za život*. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja. <https://pisa.ncvvo.hr/citalacka-pismenost/>
- PISA. (2018). Konceptualni okvir čitalačke pismenosti. Zagreb: Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja.
- Petrović-Sočo, B. (1997). *Dijete, odgajatelj i slikovnica: akcijsko istraživanje*. Zagreb: Alineja.
- Šagud, M. (1997). *Značaj međusobne suradnje odgojiteljskog tima*. U: L. Varošaneć, G. Kardoš, B. Batisweiler, A. Kvakani, M. Škvorc, N. Holetić (ur.), *Biti zajedno: zbornik radova '97*. Čakovec: Zrinski d.d, 24.

MREŽNE STRANICE

- Banjan Baketić, I. Predvještine čitanja i pisanja. Logoterapija. Preuzeto s <http://logotherapia.hr/dijagnostika-i-terapija/predcitacke-vjestine/> (28. 3. 2021.)
- Bežen & Budinski (2013); Content and Time Determination of Education for Initial Reading and Writing Course in Croatian Language; < <https://hrcak.srce.hr/106521> (28. 3.2021.)
- Gates & Boeker (2000); A Study of Initial Stages in Reading by Pre-School Children < <https://www.tcrecord.org/books/Content.asp?ContentID=6052> (28. 3. 2021.)
- Kolar Billege (2014); Teachers' Opinions on the Teaching Methodology for Standard School Scripts in Initial Reading and Writing in the Croatian Language; < <https://cje2.ufzg.hr/ojs/index.php/CJOE/article/view/1796> (28. 3. 2021.)
- Wildowa (2014); Initial Reading Literacy Development in Current Primary School; < https://www.researchgate.net/publication/272380143_Initial_Reading_Literacy_Development_in_Current_Primary_School_Practice (28 3. 2021.)

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI DIPLOMSKOGA RADA

kojom izjavljujem da sam ja, Lucija Zubak, samostalno izradila diplomski rad Razvoj čitalačke pismenosti u ranoj i predškolskoj dobi pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Tamare Gazdić-Alerić. U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoga istraživačkog rada i koristila se literaturom koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen, standardan način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

(vlastoručni potpis studenta)